

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

ФАКУЛТЕТ БЕЗБЕДНОСТИ

**ПРИРОДНЕ ВРЕДНОСТИ НАЦИОНАЛНОГ ПАРКА
ЂЕРДАП И ПОТЕНЦИЈАЛНИ ФАКТОРИ ЊЕГОВОГ
УГРОЖАВАЊА**

ДИПЛОМСКИ РАД

МЕНТОР:

др Дејан Радовић

доцент

СТУДЕНТ:

Катарина Крстић 362/13

Београд, 2019. године

САДРЖАЈ

УВОД	2
1. НАЦИОНАЛНИ ПАРК ЂЕРДАП.....	4
1.1 ПОЛОЖАЈ.....	4
1.2 ЗАШТИТА	5
1.3 КАРАКТЕРИСТИКЕ ПОДРУЧЈА	6
1.4 КЛИМА	8
2. ЗНАЧАЈ ПОДРУЧЈА ЂЕРДАП	9
3. ФЛОРА И ФАУНА.....	13
3.1 ФЛОРА.....	13
3.2 ФАУНА	14
4. КУЛТУРНО ИСТОРИЈСКЕ ВРЕДНОСТИ	17
5. УГРОЖАВАЊЕ ВРЕДНОСТИ НАЦИОНАЛНОГ ПАРКА ЂЕРДАП.....	19
5.1 ПРИРОДНИ ИЗВОРИ УГРОЖАВАЊА	19
5.2 АНТРОПОГЕНИ ИЗВОРИ УГРОЖАВАЊА	22
6. ПРИОРИТЕТНЕ АКТИВНОСТИ И МЕРЕ НА ЗАШТИТИ, ОДРЖАВАЊУ, ПРАЋЕЊУ СТАЊА И УНАПРЕЂЕЊУ ПРИРОДНИХ ВРЕДНОСТИ	29
ЗАКЉУЧАК.....	31
ЛИТЕРАТУРА.....	32

УВОД

Због бројнијих активности људи у природи које изазивају промене природног окружења и доводе до угрожавања биљног и животињског света па чак и до изумирања неких врста, родила се идеја о заштити оваквих станишта оснивањем националних паркова. Национални паркови представљају заштићене природне просторе посебне лепоте и природне очуваности који обилују разноврсном флором и фауном, непроценљивим културним, историјским и природним споменицима у коме човек живи усклађено са природом.

Основна намена националних паркова је очување постојећих природних вредности и ресурса, као и задовољење научних, образовних, духовних, естетских, културних, туристичких, здравствено-рекреативних и осталих људских потреба у складу са начелима заштите природе и одрживог развоја.

Национални паркови су стављени под заштиту државе као природна добра од изузетног значаја. У њима су дозвољене активности којима се не угрожава изворност природе и опстанак врста током обављања различитих људских делатности у функцији образовања, здравственорекреативних и туристичких потреба и наставка традиционалног начина живота локалних заједница.

Национални паркови су одговорни за заштиту и управљање, припрему и имплементацију програма заштите, контролу коришћења природних ресурса, утврђивање унутрашњих правила и промоцију у складу са релевантним законима и актима. Захваљујући својим посебним вредностима они имају поред националног и међународни значај. Због бројних специфичности које поседују национални паркови су постали једна од најактуелнијих дестинација савременог туризма.

У циљу постизања одрживог развоја националних паркова неопходно је развити адекватан стратешки план управљања којим се постиже заштита, очување и развој националних паркова.

Национални паркови подразумевају један од највиших облика заштите животне средине. У Србији има пет националних паркова, као заштићена подручја од изузетног природног, али и културно-историјског значаја.

Национални паркови у Србији

- Национални парк Фрушка гора
- Национални парк Ђердап
- Национални парк Тара
- Национални парк Копаоник
- Национални парк Шар-планина

1. НАЦИОНАЛНИ ПАРК ЂЕРДАП

1.1 ПОЛОЖАЈ

Национални парк Ђердап налази се у североисточном делу Србије, тачније у њеном карпатском делу, на граници између Србије и Румуније. Простире се на дужини од 100 км, дуж десне обале Дунава, од Голупца до Караташа, као уски брдско-планински појас ширине 2-8 км, уздижући се над Дунавом 50-800 м надморске висине.¹

Ово подручје стављено је под заштиту 1974. године, на основу Закона о Националном парку Ђердап, као највећи национални парк у Србији. Парк се простире на територији три општине: Кладово, Мајданпек и Голубац, обухвата површину 63.608,45 ха, а њиме управља Јавно предузеће Национални парк Ђердап.

Слика 1. Национални парк Ђердап - Мапа²

¹ Група аутора., Водич кроз биолошку и културну разноврсност НП Ђердап, ЕНДЕМИТ, Београд, 2012, стр. 6.

² Група аутора., Водич кроз биолошку и културну разноврсност НП Ђердап, ЕНДЕМИТ, Београд, 2012, стр. 7.

У складу са Законом о заштити природе на овом подручју су успостављене три зоне заштите (I, II и III степена) и режими коришћења ресурса, а у зависности од специфичне намене и функције појединих делова Парка. Дунав је главни речни ток, који се пружа читавом дужином Ђердапског подручја, тако да остали водотоци на подручју Парка припадају његовом непосредном сливу.³

Захваљујући специфичним и повољним условима за живот, у Ђердапској клисури је остварен континуитет материјалног живота и развоја духовне културе, од праисторије до данас. Многобројна археолошка налазишта, очувани културно-историјски споменици римског, средњовековног и турског периода, смењују се са новим насељима на самој обали Дунава.

1.2 ЗАШТИТА

На подручју Националног парка Ђердап утврђени су режими заштите I, II и III степена.

Режим заштите I степена, укупне површине 5.121,03 ха, односно 8,03% подручја Националног парка Ђердап, обухвата следеће локалитете: Голубачки град, Бојана, Клисура реке Брњице, Татарски вис, Шомрда, Тилва Тома, Цигански поток, Босман-Соколовац, Чока Њалта са Песачом, Лепенски вир, кањон Бољетинске реке са Грбеном, Ковилово, Градашница и Велики и Мали Штрбац са Трајановом таблом

Режим заштите II степена, укупне површине 13.715,39 ха, односно 21,50% подручја Националног парка Ђердап, обухвата следеће локалитете: Голубачка клисура, Кукурек, Љубковска котлина, Црни врх, Татарски вис-Шомрда-Тилва, Тома, Босман, Песача, Гребен, Штрпско корито, Велика Пештара. Режим заштите III степена, укупне површине 44.950,05 ха, односно 70,47 % подручја Националног парка Ђердап, обухвата преостали део националног парка, који није обухваћен режимом заштите I и II степена.⁴

Налази се на националној листи предлога за Мрежу резервата биосфере (UNESCO, МАВ пројекат) и заштићених природних добра за светску природну баштину под заштитом

³ Група аутора., Водич кроз биолошку и културну разноврсност НП Ђердап, ЕНДЕМИТ, Београд, 2012, стр. 9.

⁴ http://www.npdjerdap.org/novi/?page_id=127, 10.12.2018.

UNESCO (UNESCO World Heritage) IUCN и Europarc: пројекат Поддршка заштићеним пограничним подручјима, садржан у Акционом плану Паркови за живот.

Заштићено је погранично подручје у контексту заједничке заштите са суседном Румунијом. И део је мреже пограничних европских природних добара Зелени појас. Такође, представља значајно подручје за птице - ИВА и Значајно подручје за биљке. Парк је део Европске мреже заштићених природних добара Емералд.⁵

1.3 КАРАКТЕРИСТИКЕ ПОДРУЧЈА

На потезу од Голупца до Сипа Дунав пресеца карпатску планинску баријеру и гради дубоку узану клисуру, стрмих, па местимично и вертикалних страна, које се дижу изнад речног нивоа за 200-300 м, а понегде и 500 м. Од 2.850 км свога тока, 100 км Дунава налази се у Националном парку, а у Ђердапским Казанима Дунав је најужи (140 м) и најдубљи (90 м).⁶

У овом делу Дунав представља композитну речну долину пошто се на њеном току јављају четири сужена дела – клисуре, које су раздвојене котлинским проширењима, и то идући низводно: Голубачка (Горња) клисура, Љупковска котлина, клисура Госпођин вир, Доњомилановачка котлина, Велики и Мали Казан, Оршавска котлина и Сипска клисура – која носи назив Гвоздена врата (Ђердап), по чему је и читава долина Дунава у овом делу добила име – Ђердапска клисура.

Највише тачке НП Ђердап су: Шомрда (806 м н.в.) и Лишковац (803 м н.в.) западно, а Велики Гребен са Црним врхом (655 м н.в.) источно од Поречке реке. На Велики Гребен се наставља кречњачка површ планине Мироч са Великим (768 м н.в.) и Малим Штрпцем (626 м н.в.). У целини посматрано, НП Ђердап представља брдско подручје, са веома

⁵ Група аутора., Водич кроз биолошку и културну разноврсност НП Ђердап, ЕНДЕМИТ, Београд, 2012, стр. 10.

⁶ Група аутора., Водич кроз биолошку и културну разноврсност НП Ђердап, ЕНДЕМИТ, Београд, 2012, стр. 11.

израженом пластиком терена и знатном променљивошћу основних морфолошких елемената:⁷

- висина,
- правац пружања,
- нагиб,
- експозиција.

Осим стрмих делова клисуре у долини Дунава и појединих његових притока, рељеф се углавном одликује блаже заобљеним формама. Вертикална диференцираност рељефа није изузетно велика с обзиром на то да висинске разлике досежу максимално око 700 м, при чему је општа карактеристика брже или спорије уздизање терена од севера према југу. Долинама притока Дунава извршена је попречна дисекција подручја, тако да се, идући дуж Ђердапске клисуре, запажа непрекидно смењивање долина, река и потока и развођа која их раздвајају. Геолошка подлога је у подручју Ђердапа веома разноврсна.

У клисурама и кањонима доминирају кречњачке стене, које изграђују високе громадне масиве који се уздижу над Дунавом: Јеленске стене, Соколовац, Чока Њалта, Велики Штрбац, Мали Штрбац и др. Силикатне стене налазе се претежно у долинским деловима клисуре и оштро су развојене од кречњачких формација.⁸

По својим стратиграфским, петролошким, палеонтолошким и геотектонским одликама ово подручје, посебно Ђердапска клисура, представља изузетну ризницу докумената о историји развитка земљине коре, сложености геолошких процеса и променама палеоеколошких услова.

Река Дунав усекла је дубоку клисуру попречно на правац пружања Јужних Карпата, тако да се геолошка грађа најбоље може сагледати у самој Ђердапској клисури, која се одликује изванредном разноврсношћу у погледу литолошког састава стенских маса, генетске припадности и геолошке старости. Терен је изграђен, почев од протерозојских шкриљаца,

⁷ Група аутора., Водич кроз биолошку и културну разноврсност НП Ђердап, ЕНДЕМИТ, Београд, 2012, стр. 15.

⁸ Група аутора., Водич кроз биолошку и културну разноврсност НП Ђердап, ЕНДЕМИТ, Београд, 2012, стр. 17.

преко палеозојских и мезозојских стенских комплекса, па до различитих фацијалних и генетских типова квартарних наслага.

1.4 КЛИМА

Узимајући у обзир географски положај Националног парка Ћердап, на његовој територији се очекује типична континентална клима. Међутим, на овом простору је дошло до формирања специфичног ћердапског микроклимата, који настаје под утицајем:⁹

- водене масе и површине Дунава,
- специфичне структуре клисуре (њене дубине, ширине, експозиције и нагиба страна),
- веома разноврсног биљног покривача.

Образовањем великог вештачког језера на Дунаву створени су не само нови микроклиматски услови у Ћердапу већ и у његовом ширем подручју. Наиме, зиме у Ћердапској клисури мање су оштре него у Поморављу и јужном Банату на западу, а поготово у Неготинској крајини на истоку Србије. Лета су, међутим, због велике водене масе Дунава, шумовитих падина и конфигурације клисуре знатно свежија. Дакле, релативно благе зиме и не тако жарка лета основна су карактеристика специфичне ћердапске климе .

⁹ Група аутора., Водич кроз биолошку и културну разноврсност НП Ћердап, ЕНДЕМИТ, Београд, 2012, стр. 24.

2. ЗНАЧАЈ ПОДРУЧЈА ЂЕРДАП

Подручје Ђердапа је географска целина, заштићено подручје, природно добро посебне вредности, односно добро од општег интереса. Ђердап је подручје које се одликује посебним вредностима и одликама од еколошког, научног, образовно-васпитног, туристичког и здравствено-рекреативног значаја. Значај подручја Ђердап огледа се, пре свега у значају заштићеног подручја Националног парка Ђердап.

Национални парк Ђердап установљен је за ИВА, IPA и РВА подручје и као део мреже EMERALD подручја. Подручје Националног парка налази се на Прелиминарној листи за Светску културну и природну баштину (UNESCO), кандидовано за резерват биосфере (MaB), и налази се на листи карпатских подручја (Конвенција о заштити и одрживом развоју Карпата).¹⁰

Значај подручја Ђердап огледа се и у:¹¹

- разноврсним културним вредностима од међународног значаја и значаја за подунавске земље и Србију: археолошка налазишта из периода неолита (Лепенски вир), римски пут и мост у Ђердапу и римска утврђења (Диана и друга потопљена утврђења римског Лимеса), средњевековна утврђења (Голубац, Фетислам) и манастири, остаци рударења из праисторије и римског периода (Краку Лу Јордан и Рудна глава), очуване целине и објекти народног градитељства и друго материјално и нематеријално културно наслеђе,
- деоници Паневропског транспортног коридора VII, са значајним, али недовољно искоришћеним потенцијалима међународног водног пута E80 – Дунав,
- водопривредном инфраструктуром, која се ослања на хидроенергетске потенцијале Дунава, са две постојеће хидроелектране Ђердап I и Ђердап II,
- најатрактивнији простор приоритетне туристичке дестинације Доње Подунавље,
- гранични појас према Републици Румунији у дужини од око 115 км са постојећим и планираним граничним прелазима.

¹⁰ Центар за истраживања и студије туризма., База података подручја Ђердап, Центар за истраживања и студије туризма, Београд, 2014, стр. 6.

¹¹ Центар за истраживања и студије туризма., База података подручја Ђердап, Центар за истраживања и студије туризма, Београд, 2014, стр. 10.

Табела 1. SWOT анализа Националног парка Ђердап¹²

SNAGE (S)	SLABOSTI (W)
• Unikatni ekosistemi i međunarodni značaj zaštićenih vrednosti bio i geodiverziteta • Bogato kulturno - istorijsko nasleđe od svetskog značaja • Povoljan geografski položaj na panevropskom koridoru VII i dobra povezanost sa aerodromom u Beogradu • Veliko šumsko bogatstvo • Hidroenergetski potencijal Dunava • Povoljni uslovi za organsku proizvodnju	• Nedovoljno znanje iz oblasti turizma i promocije potencijala NP • Nedovoljno razvijena infrastruktura na širem području NP • Loša saradnja uprave NP i najvažnijih stakeholdera iz okolnih opština • Degradacija biodiverziteta • Nepostojanje plana upravljanja posetiocima • Nizak nivo privredne razvijenosti opština • Neadekvatan sistem za tretman otpadnih voda i komunalnih deponija • Nepovoljna demografska situacija • Nedovoljna edukacija stanovništva o razvoju ekološke svesti
ŠANSE (O)	PRETNJE (T)
• Stvaranje jedinstvenog turističkog proizvoda (brend) • Potencijal Dunava koji je sastavni deo NP • Razvoj partnerskih odnosa sa MSP u regionu • Prekogranična saradnja u cilju realizacije projekata iz fondova EU • Ponuda proizvoda lokalnog karaktera (organska hrana) • Ulaganja iz dijaspore • Razvoj proizvodnje energije iz obnovljivih izvora	• Sporo pridruživanje Srbije EU i nepoštovanje standarda EU • Nepovoljna ekonomska situacija u zemlji • Nepoštovanje propisa zaštite lokaliteta i osetljivog biodiverziteta u NP • Nedovoljno efikasna borba protiv sive ekonomije • Stvaranje lošeg imidža usled lošeg iskustva posetilaca sa infrastrukturom NP • Neplansko korišćenje resursa NP • Nedovoljna zainteresovanost investitora za ulaganje u ovu regiju

На основу одредби Просторног плана Републике Србије, подручје Ђердап се издваја по просторним наменама и развојним карактеристикама:¹³

- подручје Ђердап, према карактеристичним географским, историјским, функционалним и културним карактеристикама припада просторној целини Источне Србије, као целини изузетних природних и културних одлика, али тешко угрожених демографских потенцијала, са значајним проблемом обнове демографске структуре, богатим биолошким и културним диверзитетом, уз значајан хидропотенцијал река,

¹² Центар за истраживања и студије туризма., База података подручја Ђердап, Центар за истраживања и студије туризма, Београд, 2014, стр. 11.

¹³ Центар за истраживања и студије туризма., База података подручја Ђердап, Центар за истраживања и студије туризма, Београд, 2014, стр. 17.

- подручје Ђердап припада Дунавској развојној осовини од примарног значаја у Србији, односно ширем простору који је функционално упућен или повезан на реку Дунав, са могућностима трансграничне сарадње са Румунијом у заштити природних и културних добара (нарочито повезивање подручја Националног парка Ђердап и Парка природе Portile de Fier). У окружењу подручја Ђердап су регионални центри Пожаревац и Зајечар. Подручје Ђердап се налази ван функционалних урбаних подручја,
- доње Подунавље дефинисано је као приоритетна туристичка дестинација са мањим учешћем целогодишње понуде. У приоритете је сврстан туринг правац коридора Дунав, који обухвата: путне туринг правце (путеви културе, путеви вина, Римски лимес, бициклическа рута, пешачка рута и др.) и пловне туринг правце,
- коридор VII, међународни пловни пут Дунавом, представља потенцијал за транснационалну сарадњу Републике Србије кроз бројне иницијативе које третирају стратешке теме заштите и развоја на подручју Подунавља, еврорегиона и др,
- највећи део подручја Ђердап сврстано је у подручја веома квалитетне животне средине. У подручја загађене и деградиране животне средине сврстава се урбано подручје Мајданпека, а у подручја угрожене животне средине речна пристаништа на Дунаву. Прекогранична загађења имају утицаја на загађивање вода Дунава и квалитет воде Ђердапског језера,
- за стицање међународног статуса заштите предлаже се Ђердап за упис у Листу резервата биосфере МАВ и Листу светске културне и природне баштине UNESCO. У циљу јачања прекограничне сарадње Србије у области заштите природе, посебан значај има подручје Ђердап,
- у приоритетна културна подручја која треба да уживају посебан статус сврстано је приобаље Дунава са праисторијским локалитетима, римским лимесом и средњовековним тврђавама (Голубац, Лепенски Вир, Диана, Понтес).

Хидроелектрана Ђердап је систем од једне бранске и једне речне-проточне хидроелектране, „Ђердап I“ и „Ђердап II“, које су изграђене на реци Дунав на изласку из Ђердапске клисуре, на српско-румунској граници, тако да припада Србији и Румунији. У укупној производњи електричне енергије у Србији електране Ђердап учествују са око 20%.

ХЕ Ђердап 1 - Хидроенергетски и пловидбени систем "Ђердап 1", комплексан и вишенаменски објекат, изграђен је на 943. километру Дунава од ушћа у Црно море. Још увек највећа хидротехничка грађевина на Дунаву, укупне дужине 1278 м, потпуно је симетрична и пројектована тако да свака земља (СР и РО) располаже истим деловима главног објекта, које одржавају и користе сходно споразуму и конвенцијама о изградњи и експлоатацији.

Свака страна располаже са по једном електраном, бродском преводницом и по 7 преливних поља од укупно 14, колико их има у заједничкој преливној брани. Симетралу објекта чини државна граница. У електрани је монтирано шест хидроагрегата снаге по 190 МЊА, са Каплановим турбинама, чији пречник кола износи око 9,5 м. До тада у свету нису грађене турбине већег пречника.

У енергетским критичним периодима (при ниским водостајима) електрана ради тако да покривају врхове у дневном дијаграму оптерећења. Обе електране су међусобно повезане тако да у случају потребе агрегати електране на српској страни могу испоручивати електричну енергију у мрежу на румунској страни, и обратно.

ХЕ "Ђердап 2" - је друга заједничка српско-румунска хидроелектрана на Дунаву. Изграђена је на 863.км Дунава од ушћа у Црно море на профилу Кусјак-Островул Маре. Као и ХЕ "Ђердап 1" и овај систем је комплексан и вишенаменски хидротехнички објекат. Састоји се од основне електране, две додате електране, две преливне бране, две бродске преводнице и два разводна постројења ТТГКВ. Свакој страни, српској и румунској, припада по један од поменутих објеката. Основна електрана, као грађевинска целина, подељена је на два једнака дела. Између њих је државна граница, тако да свака страна несметано одржава и експлоатише свој део система.¹⁴

¹⁴ <http://www.djerdap.rs/>, 15.12.2018.

3. ФЛОРА И ФАУНА

3.1 ФЛОРА

По свом биогеографском положају, подручје Националног парка Ђердап се налази на граници два флористичка региона: средњоевропског или региона листопадних шума и понтско - јужносибирског или степско - шумског региона.

Флора је представљена са око 1100 таксона (врста и подврста) виших биљака. Велико флористичко богатство којим се одликује Ђердап може се објаснити различитим еколошким условима, а пре свега разноврсношћу станишта и рефугијалним карактером читавог подручја. Ђердап је са једне стране отворен према панонској и влашкој низији, а са друге стране преко кречњачких планина са централним и источним деловима балканског полуострва.¹⁵

Овакав географски положај омогућио је флористичке утицаје са средњоевропском, понтском и балканском али и медитеранском флором. Битна одлика Ђердапске клисуре је и чињеница да се она пружа у правцу исток-запад, што је узроковало крупне разлике између сеновитих и сунчаних страна, а самим тим утицало на разноликост флоре и вегетације.

У флори Ђердапа посебан значај имају реликтне, ендемичне, ретке и угрожене врсте дендро и зељасте флоре. Присуство терцијарних реликата, жутик, орах, бршљан, руј, клокочика, јоргован, копривић, божиковина, тиса, веприна, широколисна кострика, мечја леска, Фагус мезијска буква, источна буква, на подручју Националног парка Ђердап указују на његов изразити реликтни карактер. Присуство великог броја терцијарних реликата објашњава се улогом Ђердапске клисуре и њених стрмих кречњачких падина као прибежиште древне терцијарне средњоевропске шумске флоре.

¹⁵ http://www.npdjerdap.org/novi/?page_id=127, 10.12.2018.

На основу Правилника о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива, 43 врста строго заштићених и 124 заштићених биљних врста расте на подручју Националног парка Ђердап. На листи Конвенције о међународној трговини угроженим врстама дивље фауне и флоре тзв.Вашингтонска конвенција (Вашингтон, 1973) налази се свих 10 врста орхидеја Националног парка Ђердап: заврата, смичак, гнездовица, мачково уво, кађун, пурпурни кађунак, салеп и вимењак.¹⁶

Неке врсте биљака, чија су станишта била у Ђердапској клисури и њеном залеђу (банатски шафран, плосната пречица, бахофенова честославица), ишчезле су из Србије у последњих 50 година, неке од њих због потапања станишта ђердапском водоакумулацијом. Међу ишчезлим врстама је и позната Ђердапска или Мађарска лала, стриктни ендемит Ђердапске клисуре, чија је мала субпопулација у Румунији сачувана и може дати материјал за реинтродукцију.

3.2 ФАУНА

Пре преграђивања Дунава и стварања акумулације, ђердапски део Дунава насељавало је 60 врста риба. Преграђивање Дунава изазвало је велико варирање водостаја, велики успор воде и промене у рељефу самог дна. Један од најважнијих негативних ефеката изградње бране хидроелектрене Ђердап I је прекид миграционих путева јесетарских врста, попут моруне, дунавске јесетре и паструге у узводне секције Дунава ради мреста, у које су сваке јесени и пролећа одлазиле на мрест.

Због измењених животних услова, истовремено је дошло до експлозије популација алохтоних врста, пре свега бабушке, толстолобика, белог амуре које су случајно или намерно унете у Дунав.

Данас, овај део Дунава насељава око 58 врста риба из 15 породица. Најзначајније врсте риба су: сом, смуђ, смуђ камењар, деверика, клен, кечига, мрена, кесега и др.¹⁷

¹⁶ http://www.npdjerdap.org/novi/?page_id=127, 10.12.2018.

¹⁷ http://www.npdjerdap.org/novi/?page_id=127, 10.12.2018.

Према Правилнику о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива, под строгим режимом заштите на подручју Националног парка Ђердап се налази 7 врста, док се на листи заштићених врста налази 21 врста риба.

Национални парк Ђердап због своје специфичне микроклиме тзв. ђердапске климе има, у односу на мали број типова предела (4 типа), веома богату фауну водоземаца и гмизаваца. Територију Ђердапа насељава 13 врста водоземаца, које су сврстане у категорију строго заштићених, осим зелених жаба које спадају у категорију заштићених врста. Неке од присутних врста су: шарени даждевњак, мали мрмољак, жутотрби мукач, обична крастача, крекетуша, шумска жаба и др.

На Балкану живи око 70 врста гмизаваца, од којих су многе врсте ендемичне, тако да простор Балканског полуострва представља један од центара ендемизма гмизаваца у Европи. Од 25 познатих врста гмизаваца на територији Србије, 14 врста насељава територију Националног парка Ђердап (56% фауне гмизаваца Србије налази се на подручју Ђердапа).¹⁸

У Националном парку Ђердап забележено је присуство 2 врсте корњача, 6 врста гуштера и 6 врста змија (присутна само једна отровница). Од укупног броја констатованих врста, 9 врста припада строго заштићеним, а 2 заштићеним дивљим врстама.

Од корњача присутне су шумска и водена корњача, а од гуштера шумски гуштер, степски гуштер, кратконоги гуштер и др. Територију Ђердапа насељава само једна отровница и то поскок, док су од неотровних врста присутне рибарица, смукуља, шумски смук и др.

Подручје Ђердапа се одликује изузетним биодиверзитетом птица, због чега је сврстано у Међународно значајно подручје за птице – ИВА подручје. На основу детаљних истраживања, на подручју Националног парка Ђердап потврђено је присуство преко 270 врста птица, што је 75% од укупно 360 забележених врста у Србији. Од 270 евидентираних врста, 39 врста припада категорији приоритетних тј. врста које се налазе на Анексу 1

¹⁸ http://www.npdjerdap.org/novi/?page_id=127, 10.12.2018.

Директиве о птицама 2009/147 Европске комисије, које припадају станарицама, гнездарицама и зимовалицама.¹⁹

Веома су добро истражене многе приоритетне врсте као што су: мали корморан, мала бела чапља, гак, чапљица, црвена чапља, црна рода, бела рода, патка њорка, осичар, белорепан, сури орао, патуљаста орао, краткопрсти кобац, сиви соко (Фалцо перегринус), прдавац, обична чигра, белобрка чигра, буљина, дугорепа сова, водомар, модроврана, црна жуна, планински детлић беловрата мухарица и сиви сврачак.

На подручју Националног парка Ђердап присутно је око 60 врста од укупно 98 врста сисара, колико је регистровано на територији целе Србије. Од тога, 36 врста спада у заштићене или строго заштићене врсте, а заштита 14 врста је регулисана Законом и дивљачи и ловству.

Међу строго заштићеним и заштићеним врстама налазе се: водена ровчица, шумска ровчица, водена волухарица, шумски пух, ласица, мрки твор, рис и свих 14 врста слепих мишева регистрованих на подручју Ђердапа. Неке од регистрованих врста слепих мишева су: велики потковичар, мали потковичар, јужни потковичар, велики мишоухи вечерњак, мали мишоухи вечерњак, дугокрили љиљак и др.

Фауну сисара чине и ловне врсте (зец, јелен, срна, дивља свиња, вук, дивља мачка и др.), међу њима и дивокоза, која је пре тридесет година успешно реинтродукована на подручје Ђердапа.

¹⁹ http://www.npdjerdap.org/novi/?page_id=127, 10.12.2018.

4. КУЛТУРНО ИСТОРИЈСКЕ ВРЕДНОСТИ

Захваљујући специфичним и јединственим условима, изузетно повољним за живот, у Ђердапској клисури је остварен континуитет материјалног живота и развоја духовне културе, од праисторије до данас. Многобројна археолошка налазишта, очувани историјски споменици римског, средњовековног и турског периода, смењују се са новим насељима на самој обали Дунава.

На територији НП Ђердап заштићен је и велики број културно-историјских добара са својом околином. Нека од ових добара проглашена су и за добра од изузетног значаја и уживају посебну заштиту државе. То су:²⁰

- Голубачки град,
- Лепенски вир,
- Трајанова табла,
- Диана каструм.

На подручју Националног парка заштићено је или предвиђено за заштиту 62 непокретна културна добара – категоризовано 9, регистровано 27, евидентирано 15 и идентификовано 11 добара. Важан елемент историјског и културног идентитета ТД Ђердап чини разноврсно и вредно непокретно културно наслеђе, у првом реду археолошка налазишта, као што је праисторијско насеље Лепенски вир (6500 до 4500 година п.н.е), који са налазиштима Власац и Падина представља најстарије налазиште из мезолитског периода на овом подручју.²¹

Изузетну културну вредност имају налазишта рударења из праисторијског периода (Рудна Глава) и из касноантичког периода (Краку Лу Јордан). Бројно су најзаступљенији трагови и остаци фортификацијских грађевина у приобаљу Дунава из римског и рановизантијског периода – остаци римског Лимеса на Дунаву, градитељски подухвати римског императора Трајана на изградњи пута кроз Доњу Клисуру и моста преко Дунава, овековечени у запису

²⁰ Институт за атихитектуру и урбанизам., НП Ђердап, Грађевински факултет Београд, 2012, стр. 23.

²¹ Институт за атихитектуру и урбанизам., НП Ђердап, Грађевински факултет Београд, 2012, стр. 25.

Трајанова табла (1. век) и јасно видљиви на локалитету Диана-Караташ, споменици средњовековне војне архитектуре Голубачка тврђава (14. век) и Фетислам (16. век).

Значајан историјски печат оставило је преграђивање тока Дунава, потапање и пресељење насеља: Добра, Доњи Милановац, Мосна, Велико Голубиње, Мало Голубиње, Текија и Сип (око 8400 становника), са којима је потопљен и велики део археолошких налазишта, међу којима 14 претходно регистрованих и 2 евидентирана добра.²²

Недовољан степен истражености сврстава археолошка налазишта у угрожену и у недовољној мери заштићену категорију културног наслеђа, што посебно долази до изражаја приликом изградње нових објеката у приобалном појасу Дунава. У последње две деценије на овом подручју нису настављена истраживања и касни се са утврђивањем статуса заштите за регистрована (последњи је регистрован 1987. године) и евидентирана добра.

Категоризована непокретна културна добра:²³

- културна добра од изузетног значаја (7) – Лепенски вир, Трајанова табла, Понтес (Трајанов мост), Тврђава Голубац, Диана - Караташ, Краку Лу Јордан и Рудна глава,
- културно добро од великог значаја – Фетислам,
- заштићено културно добро – остаци фортификације Кастел на Мирочу: (Документација народног градитељског наслеђа је фрагментарна и за сада није валоризована од стране установа заштите споменика културе, тако да се о фонду народног градитељства, очувању континуитета и заштити етнологских вредности може говорити тек након темељних истраживања).

²² Институт за атихитектуру и урбанизам., НП Ђердап, Грађевински факултет Београд, 2012, стр. 29.

²³ Институт за атихитектуру и урбанизам., НП Ђердап, Грађевински факултет Београд, 2012, стр. 33.

5. УГРОЖАВАЊЕ ВРЕДНОСТИ НАЦИОНАЛНОГ ПАРКА ЂЕРДАП

5.1 ПРИРОДНИ ИЗВОРИ УГРОЖАВАЊА

Разне природне појаве и процеси могу негативно да утичу на стање природних ресурса а самим тим и да се негативно одразе на функционисање екосистема, па и заштићених природних добара у целини. Најчешћи негативни узроци могу бити многобројне природне појаве и елементарне непогоде.

Елементарне непогоде могу имати разорно дејство, уништавајући екосистеме па самим тим утичу и на функционисање заштићених природних добара. Уз ово, постоји увек и вероватноћа, да осим уништавања великог броја јединки, нестају и читаве врсте. На овај начин се смањује биодиверзитет а самим тим угрожава и геодиверзитет.²⁴

Од природних извора угрожавања националног парка Ђердап истичу се:²⁵

- лед, снег и поледица,
- клизиште,
- екстремне температуре,
- пожари.

На подручју у коме се налазе шуме Националног парка Ђердап посебно су значајне штете од леда, које се често јављају на стаблима тј. дрвећу. Од чврстих атмосферских талога (снег, град, иње и поледица), највећи значај у животу шуме на овом подручју има, поред снега, поледица. Кад прехлађене кишне капљице или измаглица падну или дођу у додир са гранама и гранчицама, вода се нагло смрзне, услед чега се на гранама ствара ледена кора, која изазива сличне штете као снег: ломе се гране, гранчице, стабла, а у изузетним случајевима стабла се изваљују.

²⁴ Аврамовић, Д., Менаџмент природним ресурсима националних паркова Србије, Факултет заштите на раду, Ниш, 2014, стр. 248.

²⁵ Аврамовић, Д., Менаџмент природним ресурсима националних паркова Србије, Факултет заштите на раду, Ниш, 2014, стр. 249.

Укупна тежина леда која на тај начин може да се нагомила на крунама може да буде вишеструко пута већа од укупне тежине самог стабла. Који ће се негативни утицаји појавити као последица леда у шуми зависи од стицаја више чинилаца, а посебно су значајни: састав и старост шуме, температура ваздуха, ветар, рељеф и др. Штете које настају на угроженом подручју као последица нагомилавања огромних количина леда и иња огледају се у следећем:²⁶

- оштећене су све заступљене врсте дрвећа,
- оштећена су стабла свих категорија, како тања тако и највећих димензија и свих биолошких разреда.

Штете се манифестују:²⁷

- ломљењем бочних грана,
- ломљењем терминалних врхова – превршивањем,
- преломима стабла,
- цепањем рачвастих стабала,
- повијањем стабала.

Штете у виду наведених оштећења јављају се или на појединачним стаблима или на групама стабала на већој или мањој површини.

Одрони и клизишта, такође могу да проузрокују знатне штете у подручју у коме су настали. Клизишта нису бројна нити су великих димензија, али су знатно бројнија изазвана природним прицесима или антропогена клизишта које су последица изградње саобраћајница. То је пре свега изражено на Ђердапској магистрали, где су у усецима и засецима подсечене стеновите и земљишне масе, што омета и прекида саобраћај на појединим деоницама пута.

²⁶ Аврамовић, Д., Менаџмент природним ресурсима националних паркова Србије, Факултет заштите на раду, Ниш, 2014, стр. 252.

²⁷ Аврамовић, Д., Менаџмент природним ресурсима националних паркова Србије, Факултет заштите на раду, Ниш, 2014, стр. 253.

Поред клизишта на овом подручју су присутни велики одрони и сипари, као гравитациони процеси изазвани изградњом саобраћајница. На подручју Парка изражен је и проблем наноса и таложника у Ђердапском језеру. Пре изградње ХЕ "Ђердап" нанос је одлазио према Црном мору, а сада се највећи његов део таложи, а штетне последице од таложења речног наноса на Ђердапском језеру су огромне. Велики проблеми такође настају услед непрекидног варирања водостаја, у зависности од рада хидроцентрале, чиме непосредно утиче на појаву ерозивних процеса на приобаљу и негативно се одражава на размножавање риба, нарочито врста које полажу икру у приобаљу.

Узроци одроњавања могу бити:²⁸

- ендегени или егзогени,
- земљотреси или вулканске ерупције,
- поткопавање проузроковано природним процесима (флувијални, полувијални, глацијални и марински),
- људске активности (непажња, засецања и сл.).

Ерозивни процеси у Парку представљају озбиљан проблем угрожености земљишта у појединим деловима подручја (ерозија земљишта и клизишта) и као таква појава захтева предузимање одговарајућих планских мера заштите од даље деградације

У Националном парку Ђердап извршена је детаљна анализа основних климатских фактора за подручје китњакових шума и установљене су знатне разлике. Разлике се, пре свега, односе на чињеницу да је у последњем периоду клима овог подручја постала знатно оштрија и сувља: зиме су хладније, лета врло топла и сушна.²⁹

Имајући на уму, сув и хладан ветар, кошаву у овом делу Србије, као и снажно нарушавање састојинске изграђености – склопа (сталним пребивањем), можемо рећи да је то сигурно још више допринело стварању неповољних микроклиматских услова за развој китњака, па

²⁸ Аврамовић, Д., Менаџмент природним ресурсима националних паркова Србије, Факултет заштите на раду, Ниш, 2014, стр. 255.

²⁹ Медаревић, М., Шуме Ђердапа, Национални парк Ђердап и Еколибри, Београд, 2001, стр. 102.

и букве. То значи, да су поједина старија стабла више била изложена утицају суше и мрза, што је све утицало на смањену виталност ових шума.

Од свих поменутих штетних фактора, по свом деструктивном деловању шумски пожари су посебно опасни јер имају велики утицај на стабилност екосистема. Шумски пожари су узроковани природним или људским фактором, који сагоревају шумску вегетацију. Веома су чести пожари у близини излетишта, а поготово у летњем периоду. Наиме, тамо где се он јави, нарочито ако захвати велику површину, разорно делује на све компоненте екосистема, уништавајући поред шумског дрвећа и сву осталу природу, тј. укупни биљни и животињски свет, доводи до поремећаја у површинском слоју земљишта и др.

Посматрано по националним пакровима највећи број пожара се догодио у Националном парку Ђердап (21 пожар), што чини 45.6 % од укупног броја шумских пожара.³⁰

Шумски пожари у Националном парку Ђердап захватили су површину од 1054.72 ха, што чини чак 89.9 % укупних опожарених површина у националним парковима Србије.³¹

5.2 АНТРОПОГЕНИ ИЗВОРИ УГРОЖАВАЊА

На садашње стање екосистема Националног парка Ђердап је утицало много фактора међу којима су географски положај, крупне промене у историји развоја природе и друштва, напредак технологије искоришћавања природних ресурса, као и формирање насеља услед чега се ово подручје одликује насељеношћу а то има за последице деградационе процесе антропогеног порекла.

У главне узроке деградиције природних ресурса убрајамо и многе људске активности. Наиме, човек је у могућности да мења и прилагођава природу себи, што му је омогућио

³⁰ Медаревић, М., Шуме Ђердапа, Национални парк Ђердап и Еколибри, Београд, 2001, стр. 112.

³¹ Аврамовић, Д., Менаџмент природним ресурсима националних паркова Србије, Факултет заштите на раду, Ниш, 2014, стр. 280.

његов еволутивни развој. Почети деградације се везују за проналазак ватре, када људи отпочињу да уништавају вегетацију како би освојили простор за нове намене.³²

У сваком периоду развоја људске цивилизације, човек је утицао на битне промене у животној средини, а сваки почетак и развој неке од цивилизација значио је трансформацију природних екосистема. То је и разумљиво, јер за тај развој су се трошили ресурси, мењао се и заузимао до тада природни простор, долазило је до деградације земљишта и промене у биодиверзитету.

Процена утицаја загађивача нафтне индустрије, рафинерије Панчево и Нови Сад, изливање огромне количине нафте и њених деривата у Дунав узводно од Националног парка Ђердап, као и изливање јаловине из рудника цинка из Румуније у Тису, захтева праћење стања квалитета воде Дунава у дужем временском периоду. Прва истраживања указују да је због директног продора великих количина штетних и опасних материја из разорених индустријских комплекса у водотоку дошло до угрожавања живог света Дунава. Загађивање из разорених индустријских објеката у Новом Саду и Панчеву транспортовано је низводно Дунавом у Ђердапску акумулацију, а због успора воде ђердапска акумулација је веома изложена овом загађењу са дуготрајним последицама. Стога је и неопходно свеобухватним истраживачким радом пратити процес загађења, посебно процес кружења токсиканата и њихову акумулацију, као и њихов штетан утицај на живи свет Дунава.³³

Од антропогених извора угрожавања Националог парка Ђердап истичу се:³⁴

- изградња бране,
- рударски радови,
- туристичка делатност,
- енергетски објекти,
- дивље депоније.

³² Николић, С., Очување и уређивање природне средине и одрживи развој, Зборник радова XIV Конгрес географа Југославије, 2001, стр. 154.

³³ http://www.npdjerdap.org/publikacije/plan_upravljanja_2010.pdf

³⁴ Станковић, С., Национални паркови Србије, Туризам Србије, Београд, 2002, стр. 621.

Промена агрегатног стања земљишта, исушивањем или потапањем може да доведе до великих и битних промена у гео и биодиверзитету у заштићеним природним добрима. Изградња великих брана (Ђердапско језеро) на много начина се уплиће у природна добра. Тако на пример, новостворено вештачко језеро не покрива само фарме, села, гробља, паркове, путеве, железницу и друга културна добра, већ и природна добра и живот врста у њима. Слична ситуација је и када се врши исушивање влажног земљишта, нпр. за потребе пољопривреде.³⁵

Рударска делатност делује на околину тако што доводи до промена које се могу манифестовати на: пејзаж, квалитет подземних и површинских вода, атмосферу, биодиверзитет и др. Наиме, након прераде руде, јављају се велике количине јаловине која загађује непосредну околину рудника. Самим тим ова брда јаловине деградирају пејзаж, заузимају простор и негативно утичу на квалитет воде и ваздуха.

Уз то, често пута се раде тзв. флотације, мешавине ситних отпадних материја, муља и воде. Ова јаловишта су потенцијални ризици угрожавања шире животне средине услед могућности пуцања бране и разношења отпадног материјала. До таквог пуцања бране досло је на јаловишту у руднику Мајданпек, услед чега се јаловишна маса излила у реку Пек, а преко ње загадила реку Дунав тј. воде Националног парка Ђердап.

Прекомерни развој туризма може угрозити примарна својства природних целина, нарочито заштићених, предодређених за развој туризма. Наиме, ово негативно дејство туризма на санатогене просторе огледа се кроз заузимање простора изградњом:³⁶

- смештајних капацитета (хотели, мотели, камп-кућице, шатори, брвнаре и др.),
- капацитета за исхрану (ресторани, кафане, барови и др.),
- објеката за продају,
- магацинског простора,
- саобраћајница и паркинг простора,
- стаза за шетњу и рекреационих простора (ски стазе, терени за тенис, фудбал и др.)

³⁵ Станковић, С., Национални паркови Србије, Туризам Србије, Београд, 2002, стр. 623.

³⁶ Станковић, С., Национални паркови Србије, Туризам Србије, Београд, 2002, стр. 629.

Због тога се заштита природе мора посматрати и са становишта перспективе туристичког развоја, јер се већ сутра може појавити проблем простора за развој туристичких активности.

Следећи фактор угрожавања су енергетски објекти. Хидротехнички захвати најчешће доводе у питање опстанак живог света. Тако, нпр. изградња вештачких акумулација у кањонима и клисурама доводи до потпуног уништавања популација врста и екосистема у зонама потапања.

Посебан губитак диверзитета изазван потапањем, је нестанак или крајња фрагментација реликтних екосистема као што је случај заједнице копривића и ораха у Лепенском виру у садашњем Националном парку Ђердап. Највећа је штета што многе кањонске долине пре потапања нису биолошки и еколошки истражене, тако да су на овај начин оне заувек нестале иако науци нису биле познате. Ово се посебно односи на троглобионтну фауну кречњачких кањона Ђердапа.³⁷

Посебан проблем приликом изградње акумулација у узаним кањонима и клисурама, представљају водени екосистеми, како језерски створени акумулацијом, тако и речни иза бране. Практично, комуникација речног насеља доњег и горњег тока реке је прекинута не само због непостојања одговарајућих коридора (тзв. рибље стазе) већ и због потпуно измењених еколошких услова који владају у једном речном и вештачком лакустричном екосистему.

Пример Ђердапске бране на којој нису изграђене рибље стазе на најбољи начин показује у којој мери је оштећен рибљи фонд Дунава одсуством анадромних и катадромних врста које су имале не мали еколошки али и комерцијални значај у укупном риболову наше земље. Такође, питање тзв. биолошког минимума (минималне количине испуштене воде из бране) којим се обезбеђује довољан или минималан опстанак речног насеља низводно од акумулације, схвата се врло упрошћено и механицистички.

³⁷ Аврамовић, Д., Менаџмент природним ресурсима националних паркова Србије, Факултет заштите на раду, Ниш, 2014, стр. 281.

Правилније би било да се ова количина воде за сваки речни систем претходно испита не само на основу протицаја, већ и на основу еколошког капацитета водотока који подразумева неопходну количину воде за обављање нормалне функције водених организама и њихову репродукцију, и одржавања биолошке разноврсности водотока низводно од бране.

Један од веома значајних римских путева је потопљен водама Ђердапског језера, тако да је једно врхунско грађевинско дело из II века жртвовано за потребе савремене градње. На том подручју уништен је велики број архитектонских остатака из доба римске доминације нашим крајевима, затим изградњом пута Голубац- Кладово, оштећена је једна од наших најочуванијих средњовековних тврђава, Голубачка. Пробијени су њени бедеми да би прошао пут, а палата Голубачког града била је затрпана каменом и шупом који је коришћен за изградњу.³⁸

Можда и највећи извор угрођавања природних лепота Националног парка Ђердап су комуналне депоније. Депоније могу утицати и на режим, квалитет и квантитет површинских вода, тако што загађујуће материје упуштањем или сливањем под утицајем атмосферских падавина, угрожавају квалитет вода и промену узрочно- естетских вредности површинских вода.

Уз то загађујуће материје са депонија имају и знатан негативан утицај на квалитет подземних вода које се налазе директно испод депонија. Откада се у готово свакој производњи умешала хемија са све опаснијим и агресивнијим материјалима, отада ове високоотпорне материје- које су непосредно бачене у смеће или настале у распадним процесима депонија- подземним водотоцима доспевају у реке, језера, мора, чак и у уређаје за снабдевање питком водом.

³⁸ Аврамовић, Д., Менаџмент природним ресурсима националних паркова Србије, Факултет заштите на раду, Ниш, 2014, стр. 282.

Депоније утичу на квалитет ваздуха путем:³⁹

- емисије из загађивача (објекти и потрошња у свим фазама рада),
- емисије специфичних загађујућих материја од транспортних средстава и механизације,
- метала из депонија,
- емисија гасова, чађи и пепела у случајевима пожара на депонијама,
- непријатних мириса који се јављају на депонијама услед процеса труљења депонованих материја и др.

Депоније имају значајан утицај на стање биодиверзитета у заштићеним природним добрима, који се огледа у:⁴⁰

- нестанку врста и јединки,
- смањивању бројности појединих популација,
- прекиду ланаца исхране,
- деградацији екосистема.

Такође, депоније могу да угрозе геолошки и педолошки састав на одређеним површинама тако што утичу на: промену састава земљишта, слегање земљишта и др. Утицај депонија на земљиште, осим одузимања простора, огледа се пре свега кроз трајну промену квалитета тј. хемизма.

Вишегодишњи проблеми са локацијом за уређење санитарне депоније, као и неизграђена комунална инфраструктура, довели су до тога да се, низ обалу дунава од Голубца према Кладову створе многа сметлишта и дивље депоније. Због тога је ЈП Национални парк Ђердап покренуо низ активности на решавању проблема дивљих депонија на територији самог парка.⁴¹

³⁹ Аврамовић, Д., Менаџмент природним ресурсима националних паркова Србије, Факултет заштите на раду, Ниш, 2014, стр. 283.

⁴⁰ Аврамовић, Д., Менаџмент природним ресурсима националних паркова Србије, Факултет заштите на раду, Ниш, 2014, стр. 284.

⁴¹ Аврамовић, Д., Менаџмент природним ресурсима националних паркова Србије, Факултет заштите на раду, Ниш, 2014, стр. 285.

У низу акција остварени су следећи резултати:⁴²

- на потезу од тридесетак километара прикупљено је око 490 џакова запремине 120 литара пет амбалаже и другог отпада,
- на лицу места је обављено селектовано одвајање пет амбалаже за рециклажу,
- очишћена су одмаралишта дуж Ђердапске магистрале, плаже и шеталишта у Текији, излетишта Хајдучка воденица, као и обала Дунава на потезу од Хајдучке чесме до граничног прелаза за Румунију,
- са подручја три ревира у општинама Мајданпек, Кладово и Голубац, прикупљено је преко хиљаду џакова смећа, при чему су вреће са пластиком балиране и одвежене на рециклажу, а остало смеће депоновано на депонији у Дебелом лугу,
- организована је едукација становништва за селективно прикупљање смећа,
- постављене су корпе за пет амбалажу у селу Бољетин,
- из кањона Бољетинске реке прикупљено је око 500 џакова различитог отпада.

⁴² Аврамовић, Д., Менаџмент природним ресурсима националних паркова Србије, Факултет заштите на раду, Ниш, 2014, стр. 299.

6. ПРИОРИТЕТНЕ АКТИВНОСТИ И МЕРЕ НА ЗАШТИТИ, ОДРЖАВАЊУ, ПРАЋЕЊУ СТАЊА И УНАПРЕЂЕЊУ ПРИРОДНИХ ВРЕДНОСТИ

У складу са очуваношћу, значајем, специфичностима, угрожености подручја Националног парка, одређују се приоритетне активности и задаци управљања, заштите и унапређења подручја Националног парка, уз поштовање општих услова:

- са приоритетним програмским задацима на заштити, очувању и унапређивању природних и културно историјских вредности и репрезентативних одлика Националног парка, усаглашавају се остале активности (газдовања шумама, ловном и риболовном фауном, коришћење других ресурса и простора, обављање делатности у Националном парку);
- васпитно-образовне и научноистраживачке активности Националног парка треба да допринесе афирмацији природне и културне баштине Србије;
- развој подручја Националног парка и његове заштитне зоне усаглашаваће се са граничним капацитетима коришћења природних и створених вредности Националног парка, подржавањем развоја туризма, спорта и рекреације, шумарства, пољопривреде и других делатности које су у складу са функцијама Националног парка;
- унапређивање квалитета живота становника подизањем нивоа комуналног стандарда, врсте и квалитета услуга, обезбеђењем планске изградње објеката која треба да буде у складу са обавезама очувања природних вредности и квалитета животне средине и да уважава традицију градитељства и очувања етно-наслеђа;
- обезбеђење спровођења прописаног режима заштите (мере и услова заштите и коришћења подручја Националног парка), а зависно од намена и функција појединих делова подручја у одређеним зонама заштите;

- годишње планирање реализације Програма засниваће се на утврђеним приоритетима у складу са очуваношћу, значајем, специфичностима и потребама хитних мера санације подручја Националног парка.

Резултати ових активности имају вишенаменски карактер и представљају основу за израду и ревизију планских докумената, доношења одговарајућих одлука о заштити, као и за планирање активности стручних и научних институција у области заштите природних и културних добара.⁴³

⁴³ http://www.npdjerdap.org/publikacije/plan_upravljanja_2010.pdf

ЗАКЉУЧАК

Национални парк Ђердап налази се у североисточном делу Републике Србије, на граници са Румунијом и обухвата део подручја Ђердапске клисуре у средњем току Дунава. Обухвата делове масива Северног Кучаја, Мироча и Штрбца, као и део Дунава који припада Републици Србији. Подручје Националног парка Ђердап налази се на територији општина: Голубац, Мајданпек, Кладово, у оквиру 16 катастарских општина.

Најмаркантнија црта рељефа и знак распознавања овог националног парка је грандиозна Ђердапска клисура, најдужа и највећа клисура пробојница у Европи. Ђердапску клисуру чине четири мање клисуре и три котлине које се наизменично смењују у дужини од готово 100 км. Најлепша међу мањим клисурама је Велики казан.

Јужно залеђе клисуре рашчлањено је ерозивним радом већег броја десних притока Дунава. По атрактивној и динамичној морфологији посебно се издваја кањон Бољетинске реке. Кањон је значајан као објекат геонаслеђа јер се у њему сагледава комплетна геолошка историја овог дела Европе од палеозоица до кенозоика. По својој лепоти овај геолошки профил је један од најрепрезентативнијих у Србији. Због велике дужине и дубине, различитих експозиција, најразноврснијих облика рељефа и заклоњених станишта са специфичном микроклимом, Ђердапска клисура је један од најзначајнијих рефугијума древне флоре и фауне Европе. Богатство флоре је условило и богату вегетацију, пре свега шумску. У оквиру великог комплекса шума, описано је преко 50 мешовитих шумских и жбунастих заједница, од којих 35 заједница има реликтни карактер. Национални парк је станиште за преко 150 врста птица. Фауна сисара је такође разноврсна и бројна. Ђердап се издваја и по непоновљивом и значајном споменичком наслеђу. Најзначајнији је, свакако, Лепенски вир.

Велики проблем за Национални парко Ђердап јесте угрожавање свих ових вредности. Угроженост може бити од природних и антропогених извора. Остваривање визије Националног парка Ђердап у будућности највише ће утицати очување биодиверзитета и културног наслеђа, одрживо коришћење ресурса и одговорно понашање становништва, туриста и привреде према националном парку.

ЛИТЕРАТУРА

1. Аврамовић, Д., Менаџмент природним ресурсима националних паркова Србије, Факултет заштите на раду, Ниш, 2014.
2. Група аутора., Водич кроз биолошку и културну разноврсност НП Ђердап, ЕНДЕМИТ, Београд, 2012.
3. Институт за архитектуру и урбанизам., НП Ђердап, Грађевински факултет Београд, 2012.
4. Медаревић, М., Шуме Ђердапа, Национални парк Ђердап и Еколибри, Београд, 2001
5. Николић, С., Очување и уређивање природне средине и одрживи развој, Зборник радова XIV Конгрес географа Југославије, 2001.
6. Станковић, С., Национални паркови Србије, Туризам Србије, Београд, 2002.
7. Центар за истраживања и студије туризма., База података подручја Ђердап, Центар за истраживања и студије туризма, Београд, 2014.

ИНТЕРНЕТ ИЗВОРИ

1. http://www.npdjerdap.org/novi/?page_id=11ev , посећено 10.12.2018.
2. http://www.npdjerdap.org/publikacije/plan_upravljanja_2010.pdf посећено 18.12.2018.
3. <http://www.djerdap.rs/>, посећено 15.12.2018.